

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi

Kurs: Kandidatuppsats SGEL36

Vårterminen 2017

”Vad kommer hända med Slaktis?”

- Kulturens närvaro och framtida roll i stadsomvandlingen av
Stockholms slakthusområde.

Författare: Mika Sjölund

Handledare: Eric Clark

Abstract

In the process of urbanization and growing cities the city's limits are expanding, and as a result the industrial areas once located in the periphery of the city have now increased in interest. In recent decades there has been a change within cultural policy, which has altered the way in which we plan our cities and view the value of culture and creativity.

This essay studies the culture within the old Meatpacking District in Stockholm and which form of culture is preserved in the process of reshaping the area, making space for new housing, offices, retail trade and services. The purpose is to identify how plans for the redevelopment are influenced by the current discourse within urban planning theory and how this affects culture. The study is based on several theoretical views concerning cultural strategies, the creative city, cultural value, place identity and place branding. The empirical data have been collected through interviews, document analysis and observation. The analysis of the study questions the possible outcomes, for e.g. gentrification and how this will have an effect on the physical planning of the area as well as the range of culture represented within it. The question is how to establish a balance between public and private interests in order to create a diverse and colorful new district.

Keywords: Culture, cultural value, cultural strategies, the creative city, gentrification.

Nyckelord: Kultur, kulturhistoriskt värde, kulturstrategier, den kreativa staden, gentrifiering.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Motivering av ämnet	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Syfte och frågeställning	9
1.5 Disposition	10
2. Teoretiskt ramverk	11
2.1 Kulturella strategier och konceptet av den <i>kreativa staden</i>	12
2.2 Estetisering och tematisering av offentliga miljöer	15
2.3 Autenticitet och kulturellt arv	16
2.4 Platsidentitet och marknadsföring av platsen	17
3. Metod, tillvägagångssätt och material	20
3.1 Kunskapssyn	20
3.2 Kvalitativt tillvägagångssätt	20
3.2.1 Fallstudie	21
3.2.2 Metodkombination	21
3.2.3 Urval av område	22
3.3 Kvalitativ intervju	22
3.3.1 Urval av intervjupersoner	23
3.3.2 Genomförande av intervju	24
3.4 Dokumentanalys	25
3.4.1 Urval av dokument	26
3.5 Observation	26
3.5.1 Genomförande av observation	26
3.6 Forskarens inverkan	27
3.7 Empirisk trovärdighet	27
4. Analys och resultat	29
4.1 Spretiga ambitioner och förväntningar inom Stockholms stad	29
4.1.1 Politiska direktiv och fastighetsmarknadens styrande hand	31
4.1.2 Att planera för ett kulturdistrikt	31
4.2 Åsikter – Stockholm stads kontra direkt påverkade	32
4.2.1 Ett rum med en utsikt – exempel på medborgarinitiativ	33
4.3 Platsens betydelse och utformning i relation till vår självbild	33
4.3.1 Autenticitet och karaktär	34
4.4 Stockholms stads agerande framåt	36
4.4.1 Nyanserat angreppssätt för den fortsatta stadsomvandlingen	37
4.4.2 Skapa spridning av kulturverksamheter i staden	38
4.4.3 Att ha ett kritiskt förhållningssätt till samtida urban planering	39
5. Slutsats	40
6. Framtidsutsikter	42
7. Referenslista	43

Appendix

Bilaga 1. Intervjuguide Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad

Bilaga 2. Intervjuguide Slakthusateljéerna

Bilaga 3. Intervjuguide Kulturförvaltningen Stockholms stad.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Stockholm växer så det knakar och allt fler människor väljer att bosätta sig i staden. År 2016 påbörjades byggandet av 7000 nya bostäder i kommunen och prognoser visar på att denna trend kommer fortsätta kommande år (Öjemar, 2017). Det ställer ökade krav på en genomtänkt planering av förtätning och expanderande bebyggelse. I takt med att markytan blir allt mer eftertraktad intensifieras eventuella intressekonflikter och gränserna för centrala Stockholm expanderar.

Figur 1. Karta över stadsutvecklingsområden inom Söderstaden. Källa: *Planprogram för Slakthusområdet*, Stadsbyggnadskontoret (2010).

Slakthusområdet i Stockholm är beläget i stadsdelen Johanneshov och ingår i ett större stadsomvandlingsprojekt kallat *Söderstaden*. Detta område innefattar i sin tur fyra delområden: Globenområdet, Slakthusområdet, Södra Skanstull samt Gullmarsplan/Nynäsvägen. I Stockholms översiktsplan, *Promenadstaden*, pekas Söderstaden ut som ett av Stockholms största stadsutvecklingsområden och kommer innebära en utvidgning av gränserna av den centrala staden (Larsson och Byström, u.å). Denna områdesutveckling kommer vara präglad av de övergripande mål och visioner som Stockholms stad har format i sin översiktsplan. Ambitionen är således att

Söderstaden ska bli en attraktiv och tät stadsmiljö samt ha närhet till rekreationsområden och även utgöra ett centrum för evenemang och nöje. Där skall ett brett utbud av idrott-, kultur- och nöjesevenemang finnas sida vid sida med kontor, bostäder, service och handel (Stadsledningskontoret, 2010). Slakthusområdet kommer i och med denna exploateringsprocess och omvandling att genomgå en stor förändring. Många byggnaders användning och utformning kommer att ändras, och en del byggnader kommer även rivas för att ge plats åt den nya bebyggelsen.

När området anlades var det i syfte att komma till bukt med de dåliga hygieniska förhållanden som rådde på de privata slakterierna runt förra sekelskiftet, något som var ett samhällsproblem vid denna tid. År 1912 invigdes Slakthusområdet och stod då för hela Stockholms köttförsörjning (Olgarsson, Ulvsgård och Ek, 2015). Den industriella revolutionen kom att frambringa tekniska såväl som läkarvetenskapliga framsteg under 1800-talets andra hälft. Denna utveckling kom likväl att ändra förutsättningarna för köttproduktionen i västvärlden. Offentliga slakthus kom att bli urbana fenomen som svar på en växande befolkning och allt mer tätbefolkade städer. Avgörande för uppkomsten av slakthusområden i 1800- och 1900-talets städer var främst två anledningar; dels framsteg inom mikrobiologins vetenskap vilket medförde en ökad förståelse för spridning av bakterier via livsmedelshanteringen, och dels teknologiska framsteg som möjliggjorde anläggning av järnvägar samt kylanläggningar (Stockholms stad och Nyréns Arkitekturkontor, 2011; Brundin, Johansson och Kroon, 2012).

Figur 2. Norra infarten till Slakthusområdet. Foto: Mika Sjölund, 2017.

Idag består Slakthusområdet av en varierad miljö och bebyggelse som visar på tydliga tidsringar i sin arkitektur vilken är präglad av den industriverksamhet som länge pågått på platsen. Slaktverksamhet pågår inte längre i området men traditionen kring mat och dryck finns fortfarande kvar och en stor representation av livsmedelsföretag finns där än idag. Eftersom området i likhet med andra industriområden, kan erbjuda lokaler med låga hyror, gott om utrymme och ljus har många konstnärer och kulturarbetare tilltalats av området och dess något ruffiga och brokiga karaktär. Där finns även andra verksamheter så som en gymnasieskola, ett Systembolag, gym och en nattklubb. De senaste cirka 40 åren har förortskommunerna i Sveriges storstadsregioner haft en befolkningstillväxt på 70 procent (Boverket, 2012). Detta ställer stora krav på stadsutvecklingen. Slakthusområdet har ett attraktivt läge i Stockholms söderförort, och dess mark har sedan det anlades stigit avsevärt i värde och många intressenter ser nu stor utvecklingspotential i området.

1.2 Motivering av ämnet

När ett område, exempelvis tidigare industriområde som bär på en rik kulturhistoria, ska byggas om och anpassas efter krav som vår moderna samtid ställer, är det således viktigt att värna om det förflutna som platsen bär på. Den byggda miljön och platsens ”ursprungliga” invånare delar en kollektiv historia som inte ska gå förlorad i takt med att allt större press ställs på urbana områden.

När slakthusområden och andra industrier anlades runt 1800-talets slut och 1900-talets början var de oftast belägna i stadens utkanter, men i takt med en ständigt ökande befolkningstäthet i många städer har bebyggelsen förtätats och expanderat (Olgarsson, Ulvsgård och Ek, 2015). I och med detta har många industriområden kommit att bli attraktivt markyta med utvecklingspotential. Omvandlingen av Slakthusområdet i Stockholm är ett aktuellt exempel som visar just på denna företeelse.

Första gången jag fick upp ögonen för Slakthusområdet, även kallat ”Slaktis” i folkmun, var när jag som tonåring besökte nattklubben *Slakthuset* beläget i en gammal korvfabrik i området. Jag tyckte det var en speciell känsla att vandra mot ljudet av dovt dunkande musik igenom ett i övrigt sovande industriområde och med ett upplyst

Globen som avtecknade sig i bakgrunden och skiftade i olika färger – en tydlig upplevelse av områdets kontraster i skala och volym.

I och med omvandlingen av Slakthusområdet har analyser och utvärderingar över områdets kulturvärden gjorts. Den första rapporten om just områdets kultur som jag kom i kontakt med var den *Kulturlivsundersökning* som gjorts för Slakthusområdet vilken kartlägger kulturverksamheter i området. Ett gediget analys- och utvärderingsarbete framtaget på initiativ av Kulturförvaltningen och som ska ligga som en kunskapsbas för det fortsatta planarbetet. Jag fann detta väldigt intressant då jag önskar arbeta som planerare med fokus på kulturfrågor inom stadsutveckling.

1.3 Avgränsningar

Studien är begränsad till ett geografiskt definierat område; Slakthusområdet i stadsdelen Johanneshov i södra Stockholm. Slaktverksamheten har historiskt sett krävt en tydlig inhägnad av området och gränserna mot omkringliggande mark är påtagliga än idag. I studien kommer fokus vara på området innanför dessa gränser, men däremot kommer kopplingen till den närliggande bebyggelsen kring Globen och Tele2 Arena att kommenteras. Undersökningen betonar särskilt kulturen i området, både den befintliga och hur denna integreras och belyses i Slakthusområdets stadsomvandlingsprocess. Kultur som begrepp är brett och kan framstå som diffust och därmed har en definition av begreppet varit nödvändigt. Den tredelade modell som Stockholms stad använder sig av i Kulturlivsundersökningen (2015) har varit till hjälp för detta ändamål. Eftersom den antropologiska definitionen av kultur innefattar allt som människan gör, tänker och har (Nationalencyklopedin, 2017) skulle det innebära att även livsmedelsföretagen i området kan betraktas vara kulturverksamheter. Det har inte gjorts i denna studie, fokus har emellertid varit vid de estetiska kulturbegreppen som innefattar konst, teater, musik- och dans.

1.4 Syfte och frågeställning

Denna studie ämnar analysera hur man i planerna för det nya Slakthusområdet i Stockholm avser göra plats för kultur, och hur man vill implementera ett kulturliv i detta område. Syftet är att skapa en förståelse för hur exploateringen och

omvandlingen av Slakthusområdet kommer att påverka kulturella aspekter i området. Denna utveckling kommer innebära en social förändring då platsen omvandlas från industriområde till en integrerad del av omkringliggande stadsmiljö med bostäder, arbetsplatser, skola, grönmiljö samt utbud av handel och service. Frågan är emellertid hur dessa förändringar kommer att se ut i praktiken. *Syftet med denna studie är att undersöka den funktion som kulturen utgör och hur detta kommer till uttryck i stadsomvandlingen av Slakthusområdet.* I avsikt att uppnå uppsatsens syfte har två frågeställningar formulerats som skall belysa olika aspekter av ämnet.

° ***Vilka tendenser inom samtida planeringsteori formar Stockholm stads målbilder och visioner och därmed planeringen av Slakthusområdet?***

Med denna fråga är ambitionen att analysera de målbilder, förväntningar och visioner som Stockholm stad har för områdets framtida utveckling. För att få en uppfattning om bakomliggande faktorer som formar dessa idealbilder är en bredare förståelse för den samtida planeringsdiskursen nödvändig.

° ***Hur kommer kulturen och kulturvärden i Slakthusområdet att förändras i och med stadsomvandlingen?***

Genom att undersöka på vilka sätt som områdets kulturhistoriska arv kommer att tas till vara i planeringsarbetet, ämnar jag även analysera processen i relation till platsens identitet och platsmarknadsföring. Vilka kulturvärden anses värda att bevara till eftervärlden just nu och varför?

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i sju kapitel. Det första innefattar indelningen som ger läsaren en uppfattning om bakgrund och den kontext som studien befinner sig i. I detta kapitel presenteras en motivering av ämnet, studiens avgränsningar, redogörelse för uppsatsens syfte och frågeställningar samt uppsatsens disposition. I det andra kapitlet presenteras det teoretiska ramverk som studien befinner sig inom. Efter detta kapitel förklaras tillvägagångssätt och metod som använts: dokumentanalys, kvalitativ intervju samt observation. I kapitel fyra redogörs för analys och resultat där teori samt inhämtat empiriskt material vävs samman. I detta kapitel besvaras uppsatsens syfte och två frågeställningar. Därefter, i kapitel fem presenteras slutsatsen. I uppsatsens sista kapitel omnämns framtidsutsikter.

Figur 3. Foto tagen från Fällan, där djuren tidigare förvarades innan slakt. Idag ligger där en parkeringsplats. Fotot illustrerar de olika arkitektoniska strömningar som format områdets byggda miljö. Vattentornet byggd i Jugendstil som syns till höger i bild skall utgöra ett landmärke i det Nya Slakthusområdet. I bakgrunden avtecknar sig Globens postmodernistiska tillhörande byggnader. I förgrunden syns funktionella byggnader i tegel med små fönster uppförda på 60-talet (Stockholms stad, 2017). Foto: Mika Sjölund, 2017.

2. Teoretiskt ramverk

I följande kapitel kommer det teoretiska ramverket som studien bygger på att presenteras. Jag har utgått från teoretiska resonemang kring kulturella strategier, begreppet av den *kreativa staden* och gentrifiering. Teorin behandlar även kulturvärden, platsidentitet, platsmarknadsföring och kulturens roll i koppling till detta.

Kultur som begrepp kan framstå som diffust. Enligt den antropologiska definitionen innefattar kultur allt det som människan gör, har och tänker, med andra ord materiella ting samt tänkandet och beteendemönster (Nationalencyklopedin, 2017a). Stockholms stad har använt sig av en tredelad modell i den Kulturlivsundersökning som gjorts för Slakthusområdet (2015). Denna delar in begreppet kultur i tre dimensioner. Dessa är det fria kulturlivet, den offentliga konsten och kulturinstitutioner.

Kring det fria kulturlivet cirkulerar idag en problematik gällande en avsaknad av aktörer som förmedlar och finansierar lokaler för det fria kulturlivet. Kulturförvaltningen i Stockholm verkar för att ge utrymme åt kulturverksamheter i stadsutvecklingen och därtill underlätta för kulturarbetare.

För att gynna den offentliga konsten finns sedan 1960-talet *Enprocentsregeln* som innebär att en procent vid ny-, om-och tillbyggnad inom Stockholms stad ska avsättas konstnärlig utsmyckning i den offentliga gestaltningen. Den offentliga konsten ska vara tillgänglig för alla stadens invånare och är därmed ett viktigt inslag i vårt demokratiska samhälle (Stockholm konst, 2017). Att implementera Enprocentsregeln är sålunda ett mål i planprogrammet för Slakthusområdet.

Kulturinstitutioner som drivs och finansieras i privat, regional, statlig, kommunal eller ideell regi kan exempelvis vara kulturskolor, bibliotek, biografier, konsthallar och scener. I Slakthusområdet finns ett flertal byggnader som skulle passa för denna typ av kulturell verksamhet. Däremot finns i dagsläget inga beslut om investeringar för dessa ändamål. Emellertid finns idag en kulturskola vid Bolidenplan och bibliotek vid Dalens Allé i området (Kulturförvaltningen, 2015).

I Kulturlivsundersökningen används begreppet *kultur* främst med fokus på en yrkesmässig utövning och entreprenörskap inom konst, teater, musik- och dans. Dessa brukar benämnas det *estetiska kulturbegreppet* (Kulturförvaltningen, 2015). Därtill läggs inte fokus vid livsmedelshanteringen inom Slakthusområdet trots att denna enligt en antropologisk tolkning även kan definieras som en kulturverksamhet (Kulturförvaltningen, 2015; Nationalencyklopedin, 2017a).

2.1 Kulturella strategier och konceptet av den *kreativa staden*

Det har skett ett skifte inom politiken senaste decennier som påverkat synen på kultur. Expansionen av den så kallade *kreativa ekonomin* har påverkat den politik som framförs på olika myndighetsnivåer, och som följd betraktas kultur allt mer utifrån den ekonomiska potential som finns att utvinna (Throsby, 2010).

"Beginning in the 1970s, support for preservation of old buildings (or "landmarks"), a movement of artists and professionals into old districts (or "gentrification"), and capital investment in new "festival" and "themed" shopping malls joined with the revalorization of old food markets and new restaurants, the installation of public art and building of art museums, and a new appreciation of historic urban identities."

(Sharon Zukin, 1998)

Sharon Zukin är professor i sociologi och presenterar genom sina studier och resonemang en bild av urbana områdens komplexa sammansättning i västvärlden. Zukin (1997) betonar att det under de senaste 30 till 40 åren, i samklang med den förändrade politiska hållningen, vuxit fram en ny typ av inriktning inom urban planeringsteori gällande *kulturella strategier* för urban och social utveckling, som således påverkar hur den fysiska utformningen av städer ser ut. Zukin påstår att en del av dessa kulturella strategier utspelar sig i varierande form beroende på geografisk plats, men alla handlar om *kulturell gentrifiering*. Det betyder alltså en expansion av konstmuseum och exklusiva gallerier, växande utbud av caféer, barer och restauranger samt upprustning av gamla hus från 1900-talets början i namnet av ”historisk bevaring” (Zukin och Braslow, 2011; Zukin, 1998). Dessa kulturella strategier har blivit avgörande i syfte att marknadsföra en stad på den globala marknaden som har blivit allt mer konkurrensintensiv. Det kräver att städer måste kunna erbjuda de förutsättningar som möjliggör en eftersträvansvärd livsstil för en konsumentstark samhällsklass. Följaktligen har nöjes- och underhållningsindustrin blivit ett viktigt dragplåster i större städer. Genom att skapa zoner för olika typer av nöjeser påverkas stadens urbana landskap. Det är i linje med detta som anläggandet av konstmuseer med spektakulär arkitektur, har blivit en populär metod för att marknadsföra städer på en global skala. Dessa typer av prestigeprojekt signalerar stadens satsningar på unika visuella resurser och autentisk konst som appellerar till en bred massa och visar upp en högkvalitativ sida av kultur (Zukin, 1997). Ett annat uppmärksammat exempel av denna tendens är Guggenheimmuseet i Bilbao (The Economist, 2014) eller Operahuset i Sydney.

Trots motiv för att bevara olika platsers brokighet och diversitet utan försköning lockar den estetiska representationen i dessa kreativa områden även andra konsumenter av kultur. Konsumenter som har större ekonomiska förutsättningar men som likaså eftertraktar en ”autentisk” och kreativ typ av livsstil. En livsstil som exempelvis kan innebära att man vill omge sig med hantverksframställda produkter, äta ekologiskt odlad mat eller bo i renoverade äldre tegelbyggnader som bär på patina och vittnar om en historia. Många ambitiösa kulturella strategier verkställs med goda avsikter, som exempelvis för att minska olikheter mellan samhällets invånare och främja allas lika och demokratiska ”rätt till staden”, andra kulturella strategier däremot drivs snarare av marknadsinriktade bakomliggande intentioner vilka tenderar att i första hand gagna förmögna och välutbildade stadsbor (Zukin och Braslow, 2011). Dessa typer av

varierande motiveringar kan därtill förvärra spänningar som finns inom paradigmen och målsättningen för den *kreativa staden*.

När tjänstemän på olika myndighetsnivåer tar till sig resonemang som Richard Florida framförde i början av 2000-talet, uppfattas däremot dessa motsägelser bland kulturella strategier i mildare dager (Zukin och Braslow, 2011). Florida (2006) framhåller att en ny samhällsklass som han kallar *den kreativa klassen* har kommit att få en ny ledande och central roll inom den postindustriella ekonomin. De besitter ett övertygande kulturellt kapital såväl socialt som ekonomiskt och utgör följaktligen en betydande roll i den postindustriella urbana utvecklingen (Florida, 2006). Lyckas en stad att locka till sig dessa invånare har staden goda förutsättningar att nå framgång i ekonomiska termer. Detta resonemang har uppskattats av många stadsplanerare de senaste par decennium eftersom Floridas teori indikerar att det snarare är humankapital och inte bara finansiellt kapital som kan alstra utveckling i en postindustriell tid.

Idén framförde en enkel lösning för många städer vars ekonomi gått på knäna under en lång tid, som innebar relativt enkla och ekonomiska lösningar för att attrahera kreativa och företagsamma invånare att stanna och bosätta sig i dessa urbana områden (Zukin, 2010). Detta för att skapa en miljö som kan möjliggöra för denna önskade livsstil bland människor som vill uttrycka sin identitet.

Floridas teorier kritiserats flitigt då hans resonemang om den kreativa klassen understödjer den spänning och problematik som det innebär att använda kultur i syfte att skapa både social integration och ekonomisk tillväxt (Zukin och Braslow, 2011). Därtill består den kreativa klassen å ena sidan av jurister, ingenjörer och bankmän, och å andra sidan av konstnärer, kulturarbetare och musiker. Mellan dessa grupper finns en oförenlighet mellan ekonomiska möjligheter och viljor (Zukin och Braslow, 2011). Av förklarliga skäl får de mer ekonomiskt lönsamma funktionerna störst inflytande över platsen.

När vi talar om urban utveckling kan det vara till hjälp att se staden som en samling av olika sorters kapital; fysiskt kapital i form av byggnader och ekonomisk infrastruktur; naturligt kapital som innefattar naturtillgångar och ekosystemet varpå staden är baserad; humankapital som består av invånarnas förmåga och kapacitet; och slutligen kulturellt kapital som kan vara både materiellt och immateriellt (Throsby, 2010).

Figur 4. Fällan 6-8. I en av dem f.d. marknadshallarna för svin- och småboskap, som är utförda i jugendstil (Olgarsson, Ulvsgård och Ek, 2015), ligger idag moderniteter så som biltvätt.

Foto: Mika Sjölund, 2017.

2.2 Estetisering och tematisering av offentliga miljöer

Vid utformandet av offentliga miljöer har det på senare tid enligt Zukin (1997; 2010) utvecklats benägenheter att skapa en förening mellan shopping och underhållning som tilltalar en rörlig marknadsgrupp vars huvudsakliga tidsfördriv innebär att konsumera konst, kultur, mat, mode och annan visuell förnöjelse. När allt fler platser inom urbana områden har börjat applicera denna modell har det lett till att den offentliga sfären får en förminskad koppling till en lokal identitet. Denna typ av kommersialisering av kultur i olika former, arkitektonisk standardisering och nedbrytandet av den lokala platsidentiteten har visat sig vara effektfulla tillvägagångssätt för att göra ett ansiktslyft på nedgångna och försummade urbana områden, och som därtill även förväntas skapa en ökad känsla av trygghet (Zukin, 1997). Genom att tematisera dessa områden, exempelvis ett inaktivt hamnområde, industriområde eller ovårdat gammalt shoppingstråk, försöker man konstruera en känsla av identitet och lokalitet vilket kan fungera som en spjutspets för stadsutveckling (William, 2008). Att ålägga en plats ett tema eller profil kan liknas med Disney World och andra temaparker som också tematiserar ett avgränsat geografiskt område. Temaparker har en generell förmåga att attrahera en socioekonomiskt varierad publik. Liknande effektiva resultat och

tillfredsställda konsumenter är vad myndigheter har för avsikt att uppnå genom att re-vitalisera urbana områden och tillämpa ett tema för ett område eller plats. Med denna kombination av design och konsumerbar bekvämlighet, skapas en form av social kontroll genom att man styr konsumenterna i en tydlig och bestämd riktning, och samtidigt skapas även en stor attraktionsbredd bland dessa användare (Zukin, 1997).

2.3 Autenticitet och kulturellt arv

Begreppet *autenticitet* innebär en uppdelning mellan vad vi betraktar som ”ursprungligt”, för att det möjligen funnits där under hela vår livstid, och i funktioner som skapas genom varje generation. Spänningen mellan det gamla och det nya skapar en vilja att bevara den autentiska staden och det som ”sitter i väggarna”; detta har följaktligen varit målet med historiskt bevarande sedan 60-talet. Och sedan 80-talet har det således för dem som önskat finna en snabb och effektiv drivmotor av kommersiell ombyggnation, varit att skapa centrum för kulturell innovation (Zukin, 2010). Frågan kring kulturellt arv och bevarandet av byggnader eller platser som besitter ett kulturhistorisk värde blir relevant i detta sammanhang eftersom det är kopplat till vad vi anser innehåller värde och autenticitet och som vi därmed prioriterar i stadsrummet.

Tre typer av kulturarv kan enligt Throsby (2010) identifieras:

- *Byggd och oflyttbart kulturarv, det vill säga byggnader, monument eller platser.*
- *Mobilt kulturarv; konstverk eller andra föremål som bär på kulturell betydelse.*
- *Immateriellt kulturarv så som musik, traditioner, muntliga berättelser som förts vidare från generation till generation, ritualer, språk eller kunskap och färdigheter som grupper anser har en kulturell innebörd.*

Figur 5. En av de gamla förbindelsehallarna.

Foto: Mika Sjölund, 2017.

I beslutsfattanden angående bevarandet av byggnader och platser som anses bära på ett kulturhistoriskt värde, tas givetvis ekonomiska aspekter med i beräkningen. Det innebär att bevarande av kulturhistoriskt värdefulla byggnader sker i syfte att de bedöms utgöra potentiella framtida resurser (William, 2008). Den samhällstrend som Zukin påtalar (2010) har skapat ett ökat intresse för autentiska upplevelser, produkter och platser, vilket även färgar av sig på den politik som bedrivs kring kulturhistoriskt bevarande.

Spänningen mellan olika parter har därför att göra med vilket värde som dessa tillskriver den äldre industrin eller bebyggelsen. När kulturarv produceras och fastställs är det alltså inte minst den historiska autenticitet som objektet inrymmer som tilltalar (William, 2008). I detta avseende har alltså kulturarv kommit att ses som en ekonomisk tillgång. Det innebär dock en risk att platser, som exempelvis ett gammalt slakthusområde, approprieras sin egen kulturhistoria då dess kulturella arv utnyttjas i syfte av ekonomisk vinning. Frågan därutöver är vem eller vilkas preferenser av kulturarv det är som bör vara avgörande vid beslutsfattanden kring bevarandet av dem. Kulturhistoriskt bevarande av äldre industri samt ambitionen att skapa utrymme för den moderna människans behov hänger därför på en fin balans.

2.4 Platsidentitet och marknadsföring av platsen

I koppling till studiens resonemang kring hur diskursen i samtida planeringsteori påverkar vår uppfattning av stadsutvecklingen, blir även frågan om platsidentitet relevant. Det forskningsområde som omger frågor om platsidentitet är stort och brett. Dessa studier resonerar kring vilka redogörelser om platser som i olika rumsliga

sammanhang är giltiga, må det vara individuella, gemensamma eller institutionella (Rönnlund och Tollefsen, 2016). Studier kan röra sig kring de individuella erfarenheter och tolkningar av en plats som fungerar som meningsskapande och tillhörighet. Andra studier kring platsidentitet utgår från maktperspektiv där det centrala ligger vid huruvida rum och plats konstrueras och representeras genom de diskurser som framträder starkast i vårt samhälle. Det kan exempelvis handla om hur företag eller politiker tillskriver ett land, en stad eller en plats olika identitet och beskaffenhet. Vilket således formar samhällets egen syn, perception och resonemang kring sig självt. Därigenom styrs skapandet av individers och sociala gruppers platsidentitet av den ram som strukturella diskurser satt. Vidare kan sägas att människan förknippar platser med identitetsliknande egenskaper (Rönnlund; Tollefsen, 2016).

Platsidentitet kan kopplas an till det idag vanligt förekommande fenomenet *platsmarknadsföring*. Detta anspelar just på människans känslomässiga upplevelse av platsen och rummet som ämnar förmedla en viss betydelse eller ”aura av mening” som Anna Klingmann beskriver det (2007). På detta sätt kan exempelvis estetisering och historisering av äldre industri ses som en iscensättning av industrisamhällets sociala arv, vilket är en följd av att vi lever i en upplevelseekonomi där platsen kommit att bli central och icke- central på samma gång. Många industriområden, exempelvis Slakthusområdet, som under lång tid präglats av industriverksamheten har länge varit av svalt intresse. Därmed har dessa områden kunnat erbjuda lokaler med låga hyror, vilket har tilltalat många konstnärer och kulturarbetare med mindre ekonomiska förutsättningar. När allt fler konstnärer och kreativa människor dras till dessa området växer ett handel- och serviceutbud fram som speglar dessa konsumenters värderingar. Det kan exempelvis vara restauranger med närproducerad ekologisk mat, caféer som serverar kaffe gjord på kravmärka bönor och secondhandbutiker som säljer återanvända kläder och möbler. Dessa miljöer som kan tänkas förmedla en uppfattning om det lokala och ”genuina”, tilltalar likväl andra konsumenter av kulturprodukter. När områden som dessa ökar i popularitet ser även planerare platsernas potential och insatser för att städa upp och estetisera dem ytterligare görs. Som följd höjs hyror och priserna inom det lokala handels- och serviceutbudet stiger likaså, och de som ursprungligen dras till platser på grund av möjligheten till låga levnadskostnader har inte samma möjligheter att bo kvar. Detta är en form av gentrifiering (Zukin, 2010; Throsby, 2010; Pratt, 2011).

Eftersom övergripande diskurser gällande samtida planeringsteori idag, samt ovan nämnda processen av gentrifiering påverkar hur vi upplever vår omgivning och rummet vi befinner oss i, blir teoretiska resonemang kring platsidentitet relevanta för denna studie.

3. Metod, tillvägagångssätt och material

3.1 Kunskapssyn

Generellt brukar vetenskapsteorin delas in i två inriktningar; positivism samt hermeneutik. Positivism är en kunskapssyn som innebär att forskare ser på fakta som absolut och oföränderlig. Vetenskap ska därför vara grundad på vad vi kan uppfatta med våra sinnen eller nå förståelse om genom vår logik (Denscombe, 2011; Thurén, 2007). Enligt den hermeneutiska kunskapssynen däremot förhåller sig forskaren mer relativt till material och försöker finna samband, tolka och få förståelse (Thurén, 2007). Att nå absolut kunskap är inget som hermeneutiker strävar efter, eftersom de inte anser att det är en möjlighet. Thurén (2007) framhåller att vetenskapen söker finna sanningen och går samtidigt ideligen framåt. Då jag söker efter kollektiva uppfattningar och värderingar som är av kvalitativ karaktär och förankrat i den sociala verkligheten innebär det att min kunskapssyn är av hermeneutiskt slag. Således söker jag inte efter absoluta sanningar.

3.2 Kvalitativt tillvägagångssätt

Syftet med denna uppsats är att söka förståelse för den roll som kultur spelar i stadsomvandlingen av Slakthusområdet, samt hur samtida planeringsdiskurser påverkar denna process som Stockholms stad står i täten för. Det förfaller sig passande att använda kvalitativa forskningsmetoder i denna undersökning eftersom syftet med studien är att granska omständigheterna i ett specifikt fall. En metodologisk triangulering har därtill använts av anledningen att det ger en mer heltäckande bild av undersökningsämnet. Forskningsstrategin som använts är fallstudie och tillämpade metoder är intervjuer, dokumentanalys och observation.

I kvalitativa studier är det svårt att skilja insamlandet av data från processen av analys, de pågår delvis parallellt under studiens gång. Fältforskning präglas av denna anledning av ett jämt pågående skifte mellan empiri och analys av data. Detta kontrasterar mot rent kvantitativa forskningsstudier då analysarbetet påbörjas först efter avslutad datainsamling (Grønmo, 2006). Jag har emellertid under arbetsprocessen kontinuerligt analyserat den data som samlats in. Däremot är det som Grønmo framhåller (2006) viktigt att den analys som görs i en tidig fas av en undersökning är

preliminär och revideringsbar. Därmed har studiens analys ständigt modifierats, utvecklats och vuxit i takt med att jag fått ökad förståelse för det sammanhang som studien befinner sig inom.

3.2.1 Fallstudie

Fallstudier ämnar enligt Denscombe (2009) fokusera på ett eller fåtal företeelser av ett fenomen för att på så vis få en ingående förståelse för struktur, kopplingar och processer. Denna studie är avgränsad till en specifik undersökningsenhet, vilket är utmärkande just för fallstudie och därmed en passande forskningsstrategi för att uppnå syfte samt besvara frågeställningar. Synsättet är av ett holistiskt slag och ser inte på faktorer och situationer som isolerade. Ambitionen är att genom att söka i det specifika även belysa det generella (Denscombe, 2009). En vanlig kritik som däremot riktas mot fallstudie är huruvida det faktiskt är generaliserbar kunskap som framställs (Denscombe, 2009; Thurén, 2007).

Möjligheten att dra generaliserande slutsatser från en fallstudie baserar sig på i vilken utsträckning fallstudiens exempel liknar andra. De generaliseringar som kan dras från denna studie bör emellertid ha andra omständigheter i åtanke som kan vara avgörande för dess relevans och riktighet. Resultaten från denna studie kan möjligtvis förse stadsplanerare och kommuner med ett upplysande exempel som påvisar en balansgång mellan olika intressen genom bevarandet av kulturvärde och samtidigt serva marknadskrafter.

3.2.2 Metodkombination

Metodkombination är ett tacksamt tillvägagångssätt då olika metoder kan göra att materialet kompletterar varandra och således förser oss med en mer heltäckande bild av ett fenomen eller fall (Bowen, 2009). Jag anför en metodologisk flexibilitet som innebär att analysstrategierna har utformats i syfte att använda metoder som bevisat sig vara mest ändamålsenliga för att besvara studiens frågeställningar (Grønmo, 2006).

Metodkombination eller triangulering av analysstrategier kan däremot leda till blandade fynd och en väldig bredd i analys och tolkningar. För att analysen i och med det inte ska resultera i spridda resonemang är det viktigt att dessa placeras i en kontext och sammanhang (Grønmo, 2006). Metodkombinationen i denna studie görs av

forskningsmetoderna intervju och observation, samt dokumentanalys av sekundärdata hämtad från Stockholms stad i form av områdesundersökning, planprogram, rapporter, visionsdokument, stadsbyggnadsstrategi eller likande textdokument.

Figur 6. Norra infarten till Slakthusområdet. Foto: Mika Sjölund, 2017.

3.2.3 Urval av område

Valet att skriva om just Slakthusområdet i Stockholm och inte ett annat industriområde som genomgår eller genomgått en likande stadsomvandlingsprocess var på grund av mitt personliga intresse för kultur vilket i detta specifika projekt är uttalat som ett centralt fokus för stadsomvandlingen. Av praktiska skäl hade det möjligen varit fördelaktigt att göra en fallstudie över ett närmare beläget område, då jag är bosatt i Lund. Däremot har jag haft möjlighet att genomföra fältarbete i Stockholm för att kunna hämta empiriskt material.

3.3 Kvalitativ intervju

Det finns flertal etiska frågor som väcks i samband med intervjuer. Den kunskap och data som produceras är beroende på den sociala relationen mellan intervjuare och informant. Intervju är en aktiv process varigenom intervjukunskapen produceras. Den är således till sin form kontextuell, pragmatisk, verbal och narrativ (Kvale och Brinkmann, 2009). Denna syn på intervjukunskap står i kontrast till den mer positivistiska inställningen till kunskap, som söker efter mer absolut kunskap (Denscombe, 2009). Ett stort ansvar vilar på intervjuaren, som på ett professionellt sätt bör skapa en trygg och pålitlig miljö där informanten kan känna sig säker för att delge

åsikter, känslor och påståenden, som sedan kommer att användas i offentligt bruk. Produktionen av kunskap genom intervju är till sin form intersubjektiv och social, och konstrueras av intervjuaren och informanten tillsammans. Intervjuer kan uppfattas ligga nära vardagliga samtal, och därmed vara enkla att utföra med baserar sig alltså på den relation som etableras mellan intervjuaren och informanten (Kvale och Brinkmann, 2009).

3.3.1 Urval av intervju personer

Urval av intervju personer grundar sig i att förse läsaren med olika infallsvinklar gällande omvandlingen av Slakthusområdet. Två tjänstemän samt en konstnär som har ateljé i området har intervjuats.

Intervju 1 med tjänsteman från Stockholms stad genomfördes i Stadsbyggnadskontorets lokaler i Tekniska nämndhuset på Kungsholmen. Fältanteckningar och inspelning av intervjusamtalet gjordes.

Intervju 2 med kulturarbetare verksam i Slakthusområdet genomfördes i Slakthusateljéernas lokaler på Bolidenvägen 22, med utsikt mot Slakthusområdets huvudentré.

Intervju 3 med stadsutvecklingsstrateg på Kulturförvaltningen genomfördes via telefon. Detta samtal spelades inte in, däremot gjordes anteckningar under samtalets gång.

Av den anledningen att jag har fått alla intervju personers godkännande samt att jag inte bedömer att empirin är av känslig karaktär kommer alla deltagande att benämnas med namn i resultat och analysdel. Nedan följer en tabell med information om intervjuerna samt intervju personerna.

Tabell 1. Information om intervjupersoner

Intervjuperson	Plats	Yrke/företag	Datum	Tidslängd
1. Soroor Notash	Stadsplanerarkontoret, Tekniska nämndhuset	Stadsplanerare/arkitekt, Stockholms stad. Biträdande projektledare Slakthusområdet	10/4-17	65 minuter
2. Eva Arnqvist	Slakthusateljéerna, Bolidenvägen 22	Konstnär. Grundare för projektet <i>Ett rum med en utsikt</i> samt Slakthusrådets Hembygdsförening.	19/4-17	35 minuter
3. Anna Rydgård	Telefonmöte	Strateg, stadsutveckling. Kulturstrategiska staben Kulturförvaltningen Stockholms stad	28/4-17	60 minuter

3.3.2 Genomförande av intervju

Sammantaget genomfördes alltså tre planerade intervjuer. Ytterligare utfördes även en informell intervju i samband med observationstillfälle 1. Det var ett slumpmässigt urval vid denna intervju med en grupp slaktare, omkring fem personer som stod ute på rökpaus.

Bortsett från den informella intervjun som ägde rum under observationstillfälle 1 utgick jag från en intervjuguide författad och anpassad för respektive intervjutillfälle (se bilaga 1, 2 och 3), med ämnen jag ville beröra samt passande uppföljningsfrågor. Däremot var min intention att intervjuerna skulle vara semistrukturerade och att samtalen skulle anta en flexibel form utefter intervjupersonerna och deras förmåga att besvara mina frågor. En intervjuperson efterfrågade ett utkast av intervjufrågorna i förhand som jag skickade en vecka innan vårt möte. Detta påstod personen skulle underlätta för vårt samtal eftersom hon då skulle kunna ge så sakliga svar som möjligt. Under intervju med Soroor Notash följdes intervjuguiden mestadels men under

intervju med Eva Arnqvist flöt samtalet på utan att det kändes som att intervjuguiden behövdes. Av den anledning att jag frångick mina förberedda intervjuguides försvårades mitt arbete någorlunda under transkriberingen då jag ibland ifrågasatte vilka ämnen och frågor det faktiskt var som berördes eller besvarades av intervjupersonerna. Intervjuerna har i efterhand transkriberats i den utsträckning det ansetts behövt.

3.4 Dokumentanalys

Jag har valt att genomföra en dokumentanalys av tillhandahållet material från Stockholms stad gällande omvandlingen av Slakthusområdet. Jag använder mig i min analys i första hand av planprogram, visioner, stadsbyggnadsstrategier och liknande textdokument.

Vid användandet av dokumentanalys är det fördelaktigt att göra en metodkombination av andra kvalitativa forskningsmetoder. Det är likväl ett tillvägagångssätt forskare använder för att kunna avtäckta underliggande meningar samt utveckla förståelse och insikt som är relevanta för studien (Bowen, 2009). Dessutom kan den data som tillhandahållits genom dokumentanalys även kontextualiseras med hjälp av andra kvalitativa forskningsmetoder, så som intervju exempelvis. Information erhållen genom intervju kan därtill bekräftas ytterligare via observation (Bowen, 2009). Detta har jag tagit fasta på och haft i åtanke under min studie.

Dokumentanalys kan alltså användas för att verifiera annat insamlat material och styrka dess relevans för studien. Det är likväl en tidseffektiv och kostnadseffektiv metod och baserar sig på att forskaren gör ett selektivt urval av vad som anses som relevant data för undersökningen och för att besvara dess frågeställning (Bowen, 2009). En stor mängd material från Stockholms stad har varit enkel att ta del av och därför var dokumentanalys en givande metod att tillämpa. Däremot är det just svårigheten i att få tillgång till en del dokument som kan vara en eventuell nackdel vid användandet av dokumentanalys. Det kan även finnas risk för att dokument speglar en ensidig information, som går i linje med en viss organisations agenda och intentioner (Bowen, 2009). Trots eventuella brister med denna forskningsmetod ser jag

sammantaget att dokumentanalys förser denna studie med fler fördelar än eventuella nackdelar.

3.4.1 Urval av dokument

Kulturlivsundersökningen för Slakthusområdet var det dokument om området som jag först kom i kontakt med, det fångade mitt intresse och blev därför undersökningsfall för denna studie. Den utgör därmed en central roll i dokumentanalysen. Sedan har även planprogrammet för omvandlingen av Slakthusområdet inkluderats i dokumentanalysen som visar på de framtida planer och ambitioner som Stockholms stad önskar uppnå i och med stadsomvandlingen. Därtill har även övergripande måldokumentet *Vision för Söderstaden* (2010) analyserats. Dokumenten skiljer sig från varandra i innehåll och struktur men besitter viktig information som är tillförande i avsikt att besvara studiens frågeställning. Dokumentanalysen baserar sig främst på dessa dokument, däremot har även värdefull data och upplysande resonemang funnits i delrapporten *Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet* (Dahlin, 2016) från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

3.5 Observation

Observation är en effektiv forskningsmetod att tillämpa i studier då forskaren önskar skaffa sig primärdata genom direkta iakttagelser ute på fältet. Inom samhällsvetenskapen används generellt två typer av observationsforskning; systematisk observation och deltagande observation (Denscombe, 2009). Systematisk observation baserar sig på att forskare har ett förberett observationsschema som avgränsar forskaren i sitt sökande efter ett eller ett antal specificerade förekomster vid ett givet tillfälle. Vid deltagande observation är forskaren både observatör och deltagare då den huvudsakliga intentionen är att bevara *den naturliga miljön* och studera processer och fenomen opåverkade av en pågående undersökning (Grønmo, 2006).

3.5.1 Genomförande av observation

Tre observationer genomfördes vid tre olika tillfällen. En på morgonen, en på eftermiddagen och en på kvällen. Fotodokumentation av den byggda miljön samt

registrering av den aktivitet som pågick i området gjordes. Observationerna genomfördes med intentionen om att skaffa en vidare förståelse för området och på det viset även kunna avtäcka eventuella likheter eller skillnader med hur platsen beskrivs i textmaterial som används i dokumentanalysen. En informell och oplanerad intervju ägde även rum under observationstillfälle 1, vilket bidrog till en vidare förståelse för den åsikt som dem som arbetar i området har. Genom fotodokumentation och fältanteckningar har jag försökt närma mig en platsbeskrivning.

3.6 Forskarens inverkan

Forskaren kan omöjligt ställa sig helt utanför det kontext han eller hon befinner sig i och det är således viktigt att forskaren reflekterar över huruvida denna påverkar sin egen studie. Vi har alla olika erfarenhet och bakgrund som påverkar vårt handlande, likaså vad vi noterar och inte noterar- medvetet samt omedvetet (Denscombe, 2009). Av denna anledning har mitt personliga intresse för kultur och konst inom det urbana rummet påverkat mitt val av ämne samt influerat de resonemang jag framför. Reflexivitet handlar om forskarens förhållning till den sociala världen, vilket innebär att det därmed är omöjligt att uppnå en helt objektiv position (Grønmo, 2006). Under fallstudiens gång har jag haft detta i åtanke och reflekterat över hur mina personliga erfarenheter samt förförståelse påverkar arbetet.

3.7 Empirisk trovärdighet

Under studiens gång har jag resonerat kring dess empiriska trovärdighet. Reliabilitet och validitet är två kriterier som i akademiska sammanhang brukar användas för att benämna en studies träffsäkerhet samt trovärdighet (Thurén, 2007). Reliabilitet syftar till att en studie ska kunna genomföras upprepade gånger, och uppnå samma resultat. Validitet innebär att valda metoder och tillvägagångssätt är träffsäkra i syftet att nå den önskade informationen (Thurén, 2007).

Som Denscombe (2009) påpekar är det dock svårt att i studier som använder kvalitativa forskningsmetoder, som exempelvis semistrukturerad intervju, upprepa och återskapa exakta samtal och situationer. Detta gäller följaktligen även min studie, däremot argumenterar jag för att det troligen inte hade framkommit annan

betydelsefull information vid ett annat tillfälle. Jag påstår även att mina valda metoder är väl lämpade för min undersökning och väl valda för att kunna besvara studiens frågeställning.

Figur 7. Kylgatan i Slakthusområdet
Foto av Mika Sjölund, 2017.

4. Analys och resultat

Denna del av uppsatsen behandlar insamlat material som erhållits genom metoderna intervju, dokumentanalys och observation. Analysen återkopplar löpande till det teoretiska ramverk som uppsatsen vilar på, detta i syfte att besvara studiens frågeställning och skapa en röd tråd för läsaren att följa.

4.1 Spretiga ambitioner och förväntningar inom Stockholms stad

Baserat på det empiriska material som införskaffats via intervjuer samt dokumentanalysen förfaller det finnas skilda uppfattningar och förväntningar på vad stadsomvandlingen av Slakthusområdet ska resultera i. De visioner som presenteras tycks stå i viss kontrast till varandra, och de kommer sannolikt inte kunna uppnås allihop. I *Vision Söderstaden 2030* (2010) presenteras mer övergripande mål för hela området som alltså innefattar fyra delområden: Globenområdet, Slakthusområdet, Södra Skanstull samt Gullmarsplan/Nynäsvägen. I detta visionsdokument presenteras marknadsföringsbilder som ska sätta tonen för den livsstil som ska kunna erbjudas inom Söderstaden. Bilder på fullsatta uteserveringar, skrattande par med shoppingpåsar i händerna, en kvinna som cyklar med sitt barn och en i övrigt välmående, vit och konsumerande medelklass. Återkommande ord i dokumentet är *city-living, kultur, gastronomi, restauranger, nöjen, boende, kontor, shopping, upplevelser, rekreation och avkoppling*. Intrycket som denna rapport förmedlar vänder sig till en specifik konsumentgrupp och detta går emot vad som står i *Stadsbyggnadsstrategin för Söderstaden* (2010) samt *Planprogram för Slakthusområdet* (2010), som betonar vikten av en inkluderande stadsdel med ett varierande utbud. Stockholms stad har även tagit fram målbilder som visar en shoppinggata med neonskyltar och ett upplyst Globen i bakgrunden, vilka skapar associationer till Las Vegas eller liknande nöjescentrum vars huvudsakliga drivkraft är konsumtion (Ett rum med en utsikt, 2011). Dessa visionsbilder är ideologiskt färgade och går alltså inte heller i linje med det resonemang som förs fram av Stockholm stad gällande en stadsdel där alla ska känna sig välkomna med tillgång till ickekommersiella kulturverksamheter. I *Stadsbyggnadsstrategin* (2010) som skall fungera som en plattform och ligga till grund för alla program och planarbeten inom Söderstaden, står det därtill att publika verksamheter för mat, dryck och evenemang ska koppla an till områdets tradition och historia. Det går därmed att ifrågasätta

huruvida områdets sociala historia används för att skapa ett område med exklusiva restauranger som riktar sig till en viss marknadsgrupp.

Stockholms stad äger större del av marken inom Slakthusområdet och i dagsläget pågår beslutsfattande kring vilka fastighetsutvecklare som kommer beviljas möjlighet att bygga i området (Kulturförvaltningen, 2015; Soroor Notash, 2017-04-10). I inriktningsbeslut godkänt av Exploateringsnämnden (2017) understryks att det finns ekonomiska utmaningar i projektet i och med att befintlig bebyggelse ska inrymmas med ny verksamhet samtidigt som efterfrågan på bostäder i Stockholm är intensiv. Därav blir övervägandet mellan olika intressen väsentligt, i syftet att skapa den blandstad som är del av en övergripande målbild. Det går emellertid att ifrågasätta huruvida denna balansgång kommer ske i praktiken mellan mer ekonomiskt vinstdrivande lösningar och andra präglade av sociala, miljömässiga eller kulturella värden. Speciellt med vetskapen om att omvandlingen av Slakthusområdet är ett påkostat projekt som utgör en viss belastning på stadens ekonomi och budget. På grund av detta kan det antas att utrymme för att pröva och ta chansningar minskar och att mer betryggande lösningar som ger säker avkastning väljs framför andra oprövade metoder. Det kan därtill innebära att de planer och ambitioner som fanns från början tvingas slopas allt eftersom projektet fortgår och eventuella merkostnader tillkommer, vilket sätter ytterligare press på projektet.

Under intervju med Anna Rydgård (2017-04-28) framkom att kulturlivsundersökningen över området tillkom på initiativ från Kulturförvaltningen och är likaså finansierad av dem. Exploateringsnämnden ansåg inte att det var nödvändigt med en undersökning av områdets kulturverksamheter, troligen på grund av att det inte finns tydliga lagkrav för att befintlig kultur på en plats ska undersökas och kartläggas innan ny bebyggelse planeras; i kontrast till andra undersökningar som görs för exempelvis mark, vatten och luft. Att en kartläggning av den befintliga kulturen inte ansågs nödvändig av Exploateringsnämnden motsäger den bild som presenteras i programmet för Slakthusområdet. Där framstår det som att denna kulturlivsundersökning har utgjort ett styrande dokumentunderlag under planeringsprocessen. Det kan spekuleras kring huruvida detta delvis är en efterkonstruktion, möjligen för att möta ett ökat marknadsintresse för kultur som en implementerad del av stadsutvecklingen, trots att det egentligen är främst ekonomiska bakomliggande syften som styr.

4.1.1 Politiska direktiv och fastighetsmarknadens styrande hand

Soroor Notash från Stadsbyggnadskontoret påpekade under intervju (2017-04-10) att det utöver fastighetsmarknaden är viktigt att ha i åtanke att även politiska direktiv utgör en viktig roll i beslutsfattande processer, vilket därmed formar alla stadsbyggnadsprojekt.

”... det är viktigt att komma ihåg de två aspekterna när man ser på kulturens roll eller prioriteringen av kultur i den fysiska planeringen. Att den alltid är politiskt präglad, och att många frågor som hamnar i den fysiska planerings-sfären är påverkad av politiska skäl...utöver fastighetsmarknaden.”

(Soroor Notash, 2017-04-10).

Det här kan möjligen vara lätt att förbise ibland när fokus och uppmärksamhet hamnar vid de förändringar som skall ske och de stora skillnader som kommer att bli.

4.1.2 Att planera för ett kulturdistrikt

Det är möjligt att se risker i och med Stockholms stads planer på att göra Slakthusområdet till ett kulturdistrikt eller kulturhubb. Givetvis ligger det i Stockholm stads intresse att staden och dess invånare är välmående och har därför med stor sannolikhet goda intentioner med sina exploateringsplaner, men att området eventuellt står inför en gentrifieringsprocess är inte en orimlig tanke att tänka.

Framtidsplanerna för området kring Globen och Tele2 Arena marknadsförs just som ett evenemang- och nöjescentrum som skall erbjuda ett utbud i världsklass (Stadsledningskontoret, 2010). Dessa planer att skapa ett kulturellt kluster eller distrikt kring Globen och Slakthusområdet visar prov på hur Stockholms stad i marknadsföringssyfte försöker göra staden konkurrenskraftig på en global marknad.

Först och främst är det ekonomiska skäl som ligger bakom stadsomvandlingen av området, vilket inte är svårt att föreställa sig. Därtill har den politik som bedrivs från stadshuset en styrande roll gällande hur den urbana utvecklingen tar form, vilket samtliga intervjupersoner kunde intyga (Notash, Arnqvist och Rydgård, 2017). Detta

löper parallellt med de resonemang som Zukin m.fl. (2010), Throsby (2010) och Pratt (2011) framför gällande kulturella strategier och tendenser som uppmärksammats i allt bredare utsträckning de senaste par decennium och som används för urban planering och utformningen av stadsrummet (Zukin och Braslow, 2011).

Risken att området kommer dra så mycket uppmärksamhet att hyror stiger, hyresrätter övergår till bostadsrätter och utrymmen som använts som ateljéer för konstnärer ersätts av annan mer gynnsam verksamhet. Fastigheter och platser som tidigare använts som konstnärstudios blir omvandlade till exklusiva boenden för den kreativa klassen som därtill påverkar områdets utbud av varor och service. Sakteligen tvingas de som först brukade platsen att flytta då levnadskostnader i området har stigit till en för hög nivå (Zukin, 2010; Pratt, 2011). Denna sociala förändring exemplifierar just hur den fysiska strukturen påverkar det sociala rummet och vice versa.

I programmet för Slakthusområdet, benämns däremot denna process i positiv bemärkelse:

”I de positiva attityder som finns kring äldre industriområden runt om i västvärlden ligger en stark utvecklingspotential. Områden som laddats med attraktiva värden drar till sig en inflyttning av boende, butiker och verksamheter i en positiv spiral. Det som tidigare var ett äldre lågstatusområde omvandlas successivt till en eftertraktad miljö. Många exempel finns på hur platser marknadsförts med argument vilka bottnar i områdets kulturhistoria eller arkitektur; platsen, historien, uttrycket, arkitekturen, detaljeringsnivån, det hantverksmässiga utförandet och den kreativa patinerade och tillåtande miljön. Allt eftersom området blir mer populärt ökar fastighetsvärdena.”

(Stadsbyggnadskontoret, *Program för Slakthusområdet* 2010:15)

4.2 Åsikter – Stockholm stads kontra direkt påverkade

Olika gruppers intressen och specifika perspektiv påverkar beslutsfattanden. Därför är det viktigt att ifrågasätta vem det är man bygger för. Vilka röster hörs och vilka gör inte det?

Genom analys av dokument har jag fått en uppfattning om de underliggande meningar och intentioner som Stockholms stad har för stadsomvandlingen av

Slakthusområdet. Under intervju som genomfördes med Soroor Notash från Stadsbyggnadskontoret (2017-04-10) bekräftades, som väntat, mycket av det som står i dokumentmaterialet. Vid intervju med konstnären Eva Arnqvist (2017-04-19), presenterades ett annat perspektiv av stadsomvandlingsprocessen, vilket kontextualiserade antagandet om att en mindre positiv bild av stadsomvandlingsprocessen existerar hos dem som blir direkt påverkade eller förflyttade. Denna förmodan styrktes ytterligare av en grupp informanter som vid en informell intervju med slumpmässigt urval tillfrågades under observationstillfälle 1 (2017-04-18). De arbetade som slaktare i området och deras arbetsgivare är ett av de företag som kommer att tvingas flytta i och med stadsomvandlingen. De framhöll att det av praktiska skäl skulle bli krångligt och att de helst inte ville flytta från Slakthusområdet samt att de skulle ta längre tid för dem att ta sig till sin arbetsplats.

4.2.1 Ett rum med en utsikt – exempel på medborgarinitiativ

En av intervjupersonerna, konstnären Eva Arnqvist, är en av initiativtagarna bakom det konstnärliga projektet *Ett rum med utsikt*. Idén till projektet växte fram som en reaktion på de förändringar som ett ateljékollektiv, beläget i ett rivningskontrakt på Hallgatan i Slakthusområdet, kunde se från sina lokaler där de hade en god utsikt över Slakthusområdet och närliggande bebyggelse. Byggandet av Tele2 Arena var i full gång under projektets början och planvisioner skvallrade om Stockholm stads framtidssyner på att skapa ett ”Stockholm Entertainment District” (*Ett rum med utsikt*, 2011).

Stadsutvecklingen av området väcker många frågor och *Ett rum med utsikt* är en reaktion på denna process och prövar just hur man som konstnär, kulturarbetare eller arkitekt kan ingripa och utöva ett inflytande på stadens framväxt. Genom kollektiv research, publika evenemang och gestaltning då allmänheten bjuds in har de tillsammans försökt bygga en gemensam historia eller berättelse om denna plats i förvandling (*Ett rum med utsikt*, 2011; Eva Arnqvist 2017-04-19). Projektet visar på att det finns många frågor och funderingar kopplade till processen samt att det är av stor vikt att etablera en god medborgardialog för att slutresultatet ska bli lyckat.

4.3 Platsens betydelse och utformning i relation till vår självbild

Staden bildar ett lapptäcke av olika processer som ständigt skapar och omskapar vår omgivning. Det är sociala, kulturella, ekonomiska, politiska och ekologiska aspekter som oupphörligen påverkar och influerar varandra. Detta berör likväl den byggda miljön och vad vi anser vara *platsens betydelse*. Inom geografin talar man om olika rumsbegrepp och skiljer på det objektiva och det subjektiva. Det objektiva rumsbegreppet avser de absoluta och fasta läget av ett objekt, eller dess position i relation till andra objekt. Exempelvis en stadsdels läge i staden. Det subjektiva rumsbegreppet speglas av gruppens eller individens perception och uppfattning av omgivningen, vilka formas av upplevelser, informationsflöden och åsikter. Detta avgör var vi väljer att bosätta oss, vad vi konsumerar och våra attityder bland annat (Nationalencyklopedin, 2017b). Det här utgör en relevans för att se på rummets föränderliga betydelse i denna studie.

Följaktligen, skapar vi oss själva i relation till vår omgivning och det materiella och immateriella som vi omger oss med samt konsumerar. Må det vara hur vi klär oss, vad vi äter, var vi bor, vad vi arbetar med, fritidsintressen eller de landskap och rum som vi befolkar. I denna mening bygger vi vår personlighet som vi sedan förmedlar till vår omgivning. Vi som konsumenter väljer produkter och attraheras av platser som betonar vår egen självbild, möter våra värderingar och bidrar till vårt eget självförverkligande (Knox, 2011).

I detta avseende har estetisering av platser kommit att bli en betydande aspekt av dagens urbana landskap. På detta vis har gestaltning av den byggda miljön förenats med konsumtion i takt med en förändrad kollektiv syn på varor och platser vars ekonomiska värde baserar sig på den mening som de förväntas inrymma, snarare än dess faktiska funktion (Knox, 2011).

För att koppla an detta till Slakthusområdet kan slutsatsen dras att man genom att marknadsföra platsen som ett område med ett värdefullt kulturhistoriskt arv som avtecknar sig i den fysiska planeringen, önskar locka den moderna och medvetna storstadsinvånaren samt forma platsens identitet.

4.3.1 Autenticitet och karaktär

I likhet med ovanstående diskussion kring hur vi skapar oss själva i relation till vår omgivning kan även frågan kring autenticitet lyftas. Autenticitet har kommit att bli allt viktigare i vår samtid i takt med en ökad efterfrågan på unika och genuina upplevelser

(William, 2008), samt en tilltagande vilja att det materiella omkring oss ska vara framtaget genom tydlig tanke och med omsorg. Denna strävan efter det autentiska inrymmer även det fysiska rummet, vilket har skapat ett ökat intresse för äldre byggnader som bär på en historia. Värdet av patina och att en byggnad bär på en historia som ”sitter i väggarna” anses ha en större typ av äkthet över sig jämfört med en helt nyproducerad byggnad. Det kan även påstås spegla den moraliska inställning och förpliktelse som råder i vår samtid, gällande att bevara historiska avtryck för framtiden.

Strategier för att marknadsföra en stad eller plats baserar sig på en vilja att förmedla det unika och ge en känsla för det lokala, kopplat till just den staden eller platsen. På detta vis kan resonemangen kring ett områdes autenticitet och karaktär kopplas samman med begreppet av platsmarknadsföring och strategierna som är utformade för detta syfte (Pratt, 2011). Det vilar däremot en viss motsägelse i detta i och med att man både försöker ta fasta på det som är unikt för området men använder det för att främja konsumtion (Pratt, 2011). Exempel på karaktärsdrag som identifierats av Stockholms stad i sitt undersökningsarbete är områdets mångsidighet, något som registrerades under observationstillfälle (se figur 2). Arkitekturen vittnar tydligt om olika tidsperioders prägel och den brokiga gestaltningen är därtill vad som utmärker området. Slakthusområdet har länge varit kännetecknat av industriverksamhet, och möjligen har det inte funnits samma reglage eller tydliga riktlinjer för den fysiska gestaltningen, vilket kan tänkas vara anledningen till den varierade bebyggelsen. Det här ska man ta fasta på i planarbetet och arbeta vidare med, exempelvis genom att kombinera volymer och strukturer. Därtill har man även för avsikt att betona områdets golv, vilket avsaknaden av trottoarer skapar i området, som troligen är av praktiska skäl och för att underlätta för leveranser (Stadsbyggnadskontoret, 2010).

Figur 8. Hallgatan, en av de större gatorna i Slakthusområdet. I glipan mellan husen tonar Globens gestalt upp sig. Foto: Mika Sjölund, 2017.

Under intervjun med Anna Rydgård (2017-04-28) framhöll hon att områdets karaktär självklart skulle förändras i och med omvandlingen. Eftersom verksamheter kommer att bytas ut innebär det så även att karaktären av området kommer förändras. Det är givet och oundvikligt. Men det är således poängen med omvandlingen, man vill förändra det och skapa en annan funktion på markytan, som förhoppningsvis ska utgöra ett större syfte för Stockholm som stad och dess invånare.

4.4 Stockholms stads agerande framåt

Att Slakthusområde som vi känner till det idag kommer försvinna är ett faktum, men att konservera stadens bebyggelse och låta allt stå intakt är heller inte eftersträvansvärt. Vad Stockholms stad däremot kan göra är att agera som starka aktörer och våga tillåta denna process att gå långsamt, och se hur området utvecklar och anpassar sig. Detta var även den åsikt som Eva Arnqvist framförde under intervjutillfälle (2017-04-19). Under samråd och via dialog med allmänheten har detta även varit den framträdande viljan; att omvandlingsprocessen går långsamt framåt (Stockholms stad, 2016).

Att lämna utrymme för det oplanerade som får växa fram under en längre tidsprocess är ett ytterligare önskemål från allmänheten som framkommit genom fokusgrupper och workshops som Stockholms stad har anordnat (Kulturförvaltningen, 2015). Detta är likväl ett mål som står med i planprogrammet för områdets utveckling (Stadsbyggnadskontoret, 2010). Stockholms stad framhåller själva att en del kulturhistoriska värden kommer att påverkas negativt vid omvandlingen. Däremot

vilat besluten på en noga övervägning mellan kulturhistoriska värden och funktionskrav (Stadsbyggnadskontoret, 2010).

Genom dokumentanalysen och vid läsningen av planprogrammet för Slakthusområdet framstår målbilderna i viss bemärkelse som tidstypiska och tydligt inspirerade av nutida trender inom urban utveckling. Frågan är huruvida dessa planer kommer anses som förlegade och omoderna om tio till femton år. Det tål därför att betonas att det inom stadsbyggnad är viktigt att planera så att det är enkelt att bygga på i framtiden och skapa en form av inbyggd flexibilitet i stadsrummet. Det är av den anledningen betydande att planeringen av infrastruktur så som järnväg och vägar är genomtänkt, eftersom de är kostsamma samhällsinsatser, men att stadsomvandlingen runt omkring kan ta olika riktningar allt eftersom tiden går.

Huruvida en balanserad övervägning görs mellan marknadsintressen och bevarandet av kulturvärden är avgörande för att skapa förutsättningar som möjliggör en god livskvalité och social hållbarhet. Stadsbyggnadskontoret understryker detta i planprogrammet för Slakthusområdet (2010), men frågan är om det är möjligt att stå emot marknadens krafter. Hur kan staden agera som en stark aktör i frågan och aktivt arbeta just för att en heterogen stadsdel ska komma till form? Och är känslan av ett rikt stadsliv med en inkluderande och öppen atmosfär, förenlig med planerna på att ha ett kulturområde med evenemang- och nöjesverksamhet, offentlig konst, varierade bostadsformer, skolor, kontorsutrymmen, ”fickparker”, gröna tak och väggar samt en genomgående arkitektonisk särprägel? Vidare kan spekuleras kring huruvida det är en ensamstående mamma bosatt i Norsborg eller en småbarnsfamilj från Enskede som kommer tilltalas av denna typ av nya stadsdel...

Enligt Anna Rydgård (2017-04-28) är ett önskvärt resultat av satsningarna på Slakthusområdet att det skapas en form av laboratorium för kultur och konst. Där de olika verksamheterna kan korsbefruktas och ta lärdom och inspiration från varandra. Det är även viktigt att exploateringsgraden inte blir för stor då det riskerar att skapa begränsningar för ett kreativt svängrum,

4.4.1 Nyanserat angreppssätt för den fortsatta stadsomvandlingen

En röd tråd som löper genom studiens tre intervjuer är en vilja att utvecklingen av Slakthusområdet sker med en tydlig platsspecifik utformning. Detta framgick än mer tydligt under intervju med Eva Arnqvist samt intervju med Anna Rydgård (2017-04-

28; 2017-04-19). De anser i linje med Pratt (2011) att det behövs ett mer nyanserat angreppssätt för att närma sig stadsutveckling. Således finns en önskan att man i utvecklingen av nya Slakthusområde antar en mångfasetterad inställning till omvandlingen. Vilken alltså tillåter olikheter, diversitet och är varsam mot den lokala kulturen och som innebär att man inte implementerar ett ”kokboks”- angreppssätt för den kreativa staden som kan tyckas råda i samtida diskurs för urban utveckling.

4.4.2 Skapa spridning av kulturverksamheter i staden

En nyckel till att skapa en levande stadsmiljö med ett rikt kulturliv med stor variation och spridning är enligt Anna Rydgård (2017-04-28) att förse kulturarbetare med lokaler och billiga hyreskontrakt, icke-avhängiga marknadspriser. För att uppnå en större vidd av kulturverksamheter i staden är det viktigt att dessa kommer i kontakt med fastighetsaktörer i ett tidigt skede av en byggprocess. Kulturförvaltningen har i detta syfte en *kulturlots* som ska agera som coach för att etablera en kontakt mellan kulturaktörer i behov av lokaler samt fastighetsägare (Anna Rydgård, 2017-04-28). I delrapporten *Staden där vi möts* (Dahlin, 2016) har kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm identifierat ett flertal viktiga hållpunkter och utvecklingsområden för att främja social hållbarhet. Det vill säga hur Stockholms stad kan skapa en trivsamt levnadsmiljö för alla stadens invånare att ta del av på lika villkor. Rapporten ställer offentliga platser i relation till social hållbarhet, och understryker hur arkitektur och kultur i Stockholms offentliga rum kan främja denna förbindelse. Anna Rydgård hänvisade under intervju (2017-04-28) till denna rapport, vilket visar på innehållets relevans i koppling till stadsutvecklingen av Slakthusområdet. Ett tema som jag finner är genomgående i rapporten är vikten av en demokratisk stadsplanering och spridning av kulturverksamheter. Vidare rekommenderar rapporten ett antal åtgärder för att uppnå detta, som bland annat att underlätta med lokaler för kulturarbetare (Dahlin, 2016). Att arbeta med denna fråga, bland andra, kommer även vara viktigt för Slakthusområdets framtid. Eva Arnqvist konstaterade under intervju (2017-04-19), att det är just av politisk-ekonomiska skäl som kulturarbetare tvingas hoppa mellan rivningskontrakt med billiga hyror, oftast förekommande i mindre attraktiva industriområden, just som Slakthusområdet länge betraktats vara. Hennes uttalande

understryker denna problematik gällande bristen på lokaler för kulturarbetare i Stockholm.

4.4.3 Att ha ett kritiskt förhållningssätt till samtida urban planering

Metoder och angreppssätt för att förhålla sig till den samhällsförändring som vi befinner oss mitt uppe i är inte alltid lätt. Desto oftare vi utsätts för ett specifikt perspektiv och paradigm, desto mer alldagligt blir det för oss. Det kan exempelvis vara genom ett frekvent använt språkbruk som förekommer i plandokument och visioner som planerare presenterar. Förekommandet av ord och begrepp som i sig inte preciseras utan är ganska diffusa och breda. Dokumentanalysen bekräftar en sådan tendens i planprogrammet för Slakthusområdet, då återkommande ledmotiv är *arkitektonisk gestaltning, urban grönska, mångfald, karaktär, historiskt djup och levande stadsmiljö* (Stadsbyggnadskontoret, 2010). Detta kan tydas vara en spegling av samtida planeringsteori då dessa tongångar är återkommande. Det är således av stor betydelse att ha ett kritiskt granskande förhållningssätt till samhällsförändringen som sker omkring oss.

Det är givetvis positivt att kultur i sig får en större och viktigare roll inom stadsplanering, eftersom konsten och kulturen kan användas som effektiva medel just för att överbygga klyftor och främja det demokratiska samhället. Emellertid är det missledande när kultur på olika sätt och i olika former utnyttjas för att i första hand skapa ekonomisk vinning.

5. Slutsats

Syftet med denna studie har varit att undersöka den roll och funktion som kulturen utgör och hur det kommer till uttryck i stadsomvandlingen av Slakthusområdet. För att ge svar på syftet har två frågeställningar formulerats. Dessa två frågor belyser dels de samtida diskurser som råder inom urban planering samt undersöker koncepten för autenticitet och karaktär i relation till platsidentitet och platsmarknadsföring. Tillsammans åskådliggör de på vilket sätt den stundande stadsomvandlingsprocessen kommer omskapa kulturen inom Slakthusområdets.

Empirin och litteraturen har tillsammans påvisat olika perspektiv för att se på denna utveckling. Litteraturen betonar en förändring inom urban utveckling som innebär att kulturella strategier har börjat tillämpas i allt bredare utsträckning i västvärldens städer för att forma en stads eller plats identitet. Det här görs med intentionen om att locka en kreativ befolkning som möjliggör för en ekonomisk utveckling. Kultur används alltså i detta avseende som ett effektivt marknadsföringsverktyg för att attrahera humankapital (Landry, 2008; Zukin och Braslow, 1998). Genom analysen framgår det att även Stockholms stad i sina planer för stadsomvandlingen av Slakthusområdet är influerade av diskursen inom samtida planeringsteori som litteraturen poängterar. Intervjuerna med tjänstemän från Stockholms stad har hjälpt till att kontextualisera och bekräfta detta ytterligare. Det empiriska materialet vittnar likaså om att Stockholms stads förväntningar på vad området ska uppnå är höga, och motsäger ibland varandra. En del visioner framhåller att området ska utgöra en nöjes- och evenemangshubb med ett kulturutbud i världsklass. Andra dokument däremot understryker vikten av att skapa en varierad urban miljö med olika typer av verksamhet och uttryck som ska tilltala människor från spridda samhällsklasser. Hur dessa spridda ambitioner skall uppnås är svårt att föreställa sig och det skapar onekligen förvirring.

Dessa formulerade mål gällande Slakthusområdet, kan i högsta grad betraktas vara av goda avsikter, men frågan är dock huruvida det kommer kunna ske i praktiken då ett bakomliggande och vinstdrivande syfte troligen trots detta kommer avgöra hur kulturutbudet i området kommer att se ut, samt vem det riktar sig till. Det kanske inte sker direkt men det är en utveckling av gentrifiering som inte är svår att föreställa sig.

Den samhällstrend inom nutida planeringsteori som litteraturen belyser (Zukin, 2010; Pratt, 2011; Throsby, 2010; m.fl.) väcker även frågor kring vad vi anser är

kulturvärde och kulturarv i den fysiska miljön och som är av intresse att bevara för framtiden. Många industriområden har under lång tid legat i städernas utkanter och väckt föga uppmärksamhet. Däremot har ett ökat intresse för det autentiska och unika, samt framväxten av upplevelseekonomin, gjort att många industriella områden estetiseras och historiseras. En utveckling som baserar sig på att dessa platser som bär på en social eller kulturell historia, och som förser oss med en känsla av tidlig utveckling, alltså kan konsumeras likt produkter. Deras historia approprieras och iscensätts delvis i denna bemärkelse, och det handlar därmed inte om vad vi kan lära av industrisamhället, utan snarare vilka upplevelser som vi kan få utav industrin (William, 2008). I linje med detta ska Slakthusområdets kulturhistoriska arv från att ha varit Stockholms stads slakthus betonas genom att traditionen av mat och råvaror ska få leva vidare via ett utbud av restaurang- och gastronomiska upplevelser (Stadsledningskontoret, 2010). Jag befärdar dock att även det här kan föranleda en gentrifieringsprocess, eftersom det ännu en gång är en konsumerande marknadsgrupp man främst vänder sig till.

De målbilder och planer som presenteras i planprogrammet för Slakthusområdet (2010) vittnar om att ett omfattande arbete har gjorts för att kartlägga områdets befintliga kulturvärden, materiella som immateriella, som skall visas hänsyn i det fortsatta planarbetet. Sociala, historiska och ekonomiska värden har identifierats och byggnader i området som bär på en rik arkitektonisk prägel har klassificerats enligt Stockholm stads klassificeringsschema för betydelsefull bebyggelse. Enligt detta schema delas befintlig bebyggelse in i fyra färgkategorier; lilamarkerad bebyggelse har kulturhistoriskt värde motsvarande fodringar för byggnadsminne i kulturminneslagen; grönmarkerad bebyggelse har värde sett från historisk, kulturell, konstnärlig eller miljömässig synpunkt; gulmarkerad bebyggelse bär på positiv betydelse för stadsbilden, och gråmarkerad bebyggelse går inte att hänföra till övriga klassificeringskategorier (Larsson och Byström, u.å.). Detta schema exemplifierar hur Stockholms stad vill värna om platsens befintliga kulturvärden.

Slutligen kan konstateras att Stockholms expansiva tillväxt oundvikligen innebär att relationen förändras mellan den fysiska strukturen och det sociala liv som pågår inom dessa rum. Eftersom stadsomvandlingen av Slakthusområdet ligger framför oss kan vi bara spekulera i hur denna utveckling kommer att te sig. Däremot har denna studie resonerat kring eventuella utfall utifrån givna premisser, genom att söka efter underliggande betydande meningar och mål. Därutöver har läsaren försetts med olika

perspektiv för att se på utvecklingen. Vi kan inte förutspå vilket Slakthusområde som kommer att växa fram, vi kan bara med säkerhet veta vilket Slakthusområde som vi lämnar bakom oss.

6. Framtidsutsikter

Denna studie har undersökt närvaron av kultur inom Slakthusområdet och spekulerat kring hur den kommer att förändras genom stadsomvandlingen. Likväl har teoretiska resonemang som presenterats genom litteraturen placerat denna utveckling i ett större sammanhang av samtida planeringsdiskurser. Om vidare studier skulle utföras skulle det vara intressant att lägga ytterligare fokus vid att undersöka perspektivet hos dem som faktiskt blir direkt påverkade av stadsomvandlingen, det vill säga de som arbetar i området. Under första observationstillfället fick jag vidare förståelse för denna grupp. I Kulturlivsundersökningen (2015) undersöks förekomsten av kulturarbetstillfällen med avgränsningen till estetiskt yrkesutövande inom konst, musik, teater och dans, vilket även har varit utgångspunkten i denna uppsats. Däremot skulle det vara intressant att skaffa bredare kunskapsunderlag genom att undersöka perspektivet hos dem som arbetar inom livsmedelsindustrin i området. Dessa är generellt lågavlönade och utför slitsamma arbeten, och alltså de som i första hand blir tvingade att lämna området på grund av exploateringsplanerna. Att deras åsikter kommer till tals är därför betydande. Som påtalat i slutsatsen kan vi bara göra spekulativa antaganden kring eventuella logiska följder som stadsomvandlingen av Slakthusområdet kommer medföra.

7. Referenslista

Tryckta och elektroniska källor:

Boverket (2012). *Vision för Sverige 2025*.

<http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2012/vision-for-sverige-2025.pdf>. [hämtad 2017-05-10].

Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method, *Qualitative Research Journal*, Vol. 9 Iss: 2 pp. 27 - 40

Brundin, A., Johansson, A. och Kroon, E. (2012). *Kött & blod- Slakthusområdet i Johanneshov 100 år. Mat, människor och miljöer i Stockholms historia*. Stockholm: Informationsförlaget och Fastighetskontoret.

Dahlin, Å. (2016). *Staden där vi möts – Arkitektur och kultur i det offentliga rummet*. Framtagen av kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Stockholms stad: Stockholm.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Exploateringskontoret (2017). *Inriktningsbeslut för Slakthusområdet i stadsdelen Johanneshov*. Stockholms stad: Stockholm

Florida, R.L. (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos.

Grønmo, S. (2006). *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber AB

Klingmann, A. (2007). *Brandsapes. Architecture in The Experience Economy*. Massachusetts: MIT Press

Knox, P. L. (2011) *Cities and design*. New York: Routledge

Kvale, S. och Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Kulturförvaltningen (2015). *Slakthusområdet- En kulturlivsundersökning*. Kulturförvaltningens kulturstrategiska stab, Stockholms stad: Stockholm.

Larsson, D. och Byström, E. (u.å.). *Stadsbyggnadsstrategi Söderstaden*. Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad: Stockholm.

Landry, C. (2008). *The Creative City- A Toolkit For Urban Innovators*. 2nd edition. Abingdon: Earthscan

Nationalencyklopedin (2017a) *Kultur*.
<http://www.ne.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/kultur> (hämtad 2017-04-28)

Nationalencyklopedin (2017b) *Rum*.
<http://www.ne.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/rum> (hämtad 2017-05-08)

Olgarsson, P., Ulvsgård, S. och Ek, M. (2015). *Kylhuset 16 & 22: hus 41, 48 & 49 på Slakthusområdet. Johanneshov: Stockholm. Bebyggelsehistorisk inventering*. Stockholm: Stadsmuseet

Pratt, A. (2011). The cultural conditions of the creative city. *City Culture and Society* Volym 2, Nummer 3, september, sidorna 123-130

Rönnlund, M och Tollefsen, A (2016). *RUM- Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Stockholm: Liber AB

Ett rum med en utsikt (2011). Slakthusateljéerna

<http://www.ettrummedutsikt.net/index.php> (hämtad 2017-03-20)

Stadsbyggnadskontoret (2010). *Program för Slakthusområdet*. Stockholms stad: Stockholm

Stadsledningskontoret (2010). *Vision Söderstaden 2030*. Stockholms stad: Stockholm

Stockholm konst (2016) *Enprocentsregeln*, Stockholms stad
<http://www.stockholmkonst.se/konsten/enprocentsregeln/enprocentsregeln/>
(hämtad 2017-04-20)

Stockholms stad och Nyréns Arkitekturkontor (2011) *Slakthusområdet i Stockholm- Kulturhistorisk inventering och analys*. Stockholms stad: Stockholm

Stockholms stad (2016). *Slakthusområdet- Dokumentation från dialogworkshoppar*. Stockholm: Stockholm stad

The Economist (2014) *The Bilbao effect*.
<http://www.economist.com/news/special-report/21591708-if-you-build-it-will-they-come-bilbao-effect> (hämtad 2017-03-20)

Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy* (277p.). Cambridge University Press.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

William, R (2008) *Industrial cool- om postindustriella fabriker*. Lund: Media-tryck

Zukin, S. & Braslow, L. (2011). The life cycle of New York's creative districts: Reflections on the unanticipated consequences of unplanned cultural zones, *City, Culture and Society*, Volume 2, Issue 3, September 2011, Pages 131–140

Zukin, S. (2010). *Naked city- the death and life of authentic urban places*. New York: Oxford University Press, Inc.

Zukin, S. (1998). Politics and aesthetics of public space: The 'American' model, *Real city, ideal city. Signification and function in modern space*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, (Urbanitats; 7)
<http://www.publicspace.org/en/text-library/eng/a013-politics-and-aesthetics-of-public-space-the-american-model> (hämtad 2017-03-22).

Zukin, S. (1997) Cultural strategies and urban identities: Remaking public space in New York. I Källtorp, O. M.fl. (red.) *Cities in Transformation – Transformation in Cities: Social and Symbolic Change of Urban Space*. Aldershot: Avebury, 205-217

Öjemar, F. (2017). Stockholm växer snabbast i Europa. *Dagens industri*. 2017-02-23. <http://www.di.se/nyheter/stockholm-vaxer-snabbast-i-europa/>. (hämtad 2017-05-08).

Muntliga källor:

Intervjuperson 1. Soroor Notash. Stadsplanerare/ arkitekt biträdande projektledare för omvandlingen av Slakthusområdet på Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad (2017). Intervju 2017-04-10.

Intervjuperson 2. Eva Arnqvist. Konstnär i Slakthusateljéerna, Slakthusområdet (2017). Intervju 2017-04-19.

Intervjuperson 3. Anna Rydgård. Strateg stadsutveckling, Kulturförvaltningen Stockholms stad (2017). Intervju 2017-04-28.

Bilagor

Intervjuguide 1

Intervjuperson: Soroor Notash, stadsplanerare/arkitekt.

Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad, 2017-04-10.

◦ *Vilken form av kultur tas tillvara vara på och vilken går möjligen förlorad, i omvandlingen av Slakthusområdet.*

◦ *Närvaron av kultur inom området- hur det ser ut nu och hur det kan antas förändras i och med omvandlingen av området.*

1. Kan du berätta lite om dig själv och ditt arbete. Vad innebär din tjänst?
2. Hur ser din roll i projektet ut?
3. Vad skulle du säga är den eller de huvudsakliga drivkrafterna till att omvandlingen av Slakthusområdet sker?

◦ *Definitionen av "kultur"- enligt Stockholms stad.*

4. Kultur som begrepp är väldigt brett och ibland diffust. Men skulle du kunna förklara hur kultur avgränsas i just detta sammanhang, gällande Slakthusområdet?
5. Alternativt din egen uppfattning om kultur.
6. Alternativt hur Stockholms stad definierar kultur.

◦ Kulturens roll i stadsrummet/offentliga rummet.

7. Hur ser detta arbetet ut i Stockholm stad-specifikt i projektet för Slakthusområdet.

8. Finns det förhoppningar på vad kultur kan medföra för positiva effekter?

° *Områdets kulturhistoriska värden.*

9. Berätta gärna om hur ni arbetar för att bevara dessa i Slakthusområdet.

10. Hur resonerar man kring det?

° *Platsidentitet*

11. Hur arbetar kommunen med det?

12. Finns det metoder eller tillvägagångssätt ni använder er av i avseende att få en uppfattning om platsens betydelse, identitet eller särdrag?

° *Graden av exploatering inom området.*

13. Vad tror du det kan medföra?

14. Negativt/positivt?

° *Satsningar på kultur inom samtida planeringsteori.*

15. Som stadsplanerare och arkitekt, kan du se en trend inom den samtida planeringsdiskursen gällande att ”planera för kultur”, eller ”den kreativa staden”?

° *Balansen mellan allmänna och privata intressen.*

16. Hur hanterar Stockholm stad detta?

° *Förväntningar*

17. Vilka förväntningar har ni från Stockholms stad på Slakthusområdet?

18. Vilka förväntningar tror du finns hos allmänheten?

19. Stämmer de överens?

° *Visionerna om evenemang- och nöjescentrum (bilderna med Las Vegas-vibe), samt formandet av en inkluderande stadsdel präglad av flexibilitet, öppenhet för det oplanerade, tillgång till lokaler för kulturaktörer och icke-kommersiella verksamheter.*

20. Tror du att det är möjligt att uppnå båda dem målbilderna?

° *Social förändring?*

21. Tror du att omvandlingen kan medföra en social förändring?

22. Hur isåfall?

23. Hur agerar kommunen för att exempelvis konstnärer och kulturverksamheter ska finna nya lokaler i så fall?

° *Mångfalden av olika boendeformer.*

° *Dialogen med allmänheten*

24. Vem eller vilka har visar sitt intresse?

25. Positiva eller negativa reflektioner?

° *Avslutande*

26. Har din uppfattning och inställning till projektet ändrats under processens gång?

27. Har du några avslutande reflektioner?

Intervjuguide 2

Intervjuperson: Eva Arnqvist, konstnär.

Slakthusateljerna, Slakthusområdet 2017-04-19.

◦ *Vilken form av kultur tas tillvara vara på och vilken går möjligen förlorad, i omvandlingen av Slakthusområdet.*

◦ *Närvaron av kultur inom området- hur det ser ut nu och hur det kan antas förändras i och med omvandlingen av området.*

1. Berätta gärna lite om dig själv och hur din relation till Slakthusområdet ser ut.
2. Kan du berätta om projektet ”Ett rum med utsikt”.

◦ *Graden av exploatering inom området.*

3. Vad är din åsikt om de planprogram som Stockholms stad tagit fram för området?
4. Har du någon åsikt om graden av exploatering?

◦ *Platsidentitet/karaktär*

5. Hur skulle du beskriva Slakthusområdets identitet eller karaktär om så vill kallas?
6. Vad anser du är det som huvudsakligen utmärker området?

◦ *Social förändring*

7. *Hur tror du att den sociala förändringen av området kommer se ut?*
8. *Vilka kommer att vara här tror du och vilka kommer antagligen inte?*

° *Förväntningar*

9. Vad är dina förväntningar inför denna omvandling?
10. Har du fått en uppfattning om vad andra verksamma i området, exempelvis dina ateljékollegor tycker om den stundande omvandlingen av området?

° *Avslutande*

11. Har din uppfattning och inställning till projektet ändrats under processens gång?
12. Har du några avslutande reflektioner?

Intervjuguide 3

Intervjuperson: Anna Rydgård, strateg stadsutveckling.

Kulturförvaltningen Stockholms stad, telefonintervju, 2017-04-28.

◦ *Vilken form av kultur tas tillvara vara på och vilken går möjligen förlorad, i omvandlingen av Slakthusområdet.*

◦ *Närvaron av kultur inom området- hur det ser ut nu och hur det kan antas förändras i och med omvandlingen av området.*

1. Kan du berätta lite om dig själv och ditt arbete. Vad innebär din tjänst?
2. Hur ser din roll i projektet ut?
3. Vad skulle du säga är den eller de huvudsakliga drivkrafterna till att omvandlingen av Slakthusområdet sker?

◦ *Kulturens, konstens betydelse i stadsrummet som viktiga faktorer i stadsutvecklingen och för den socialt hållbara staden.*

4. Kan du berätta lite om den kopplingen

◦ *Kulturens roll i stadsrummet/offentliga rummet.*

5. Vilka det förhoppningar och förhoppningar finns på vad kultur kan medföra för positiva effekter?

◦ *Områdets kulturhistoriska värden.*

6. Berätta gärna om hur ni arbetar för att bevara dessa i Slakthusområdet.
7. Hur resonerar man kring det?

◦ *Platsidentitet*

° *Graden av exploatering inom området.*

8. Vad tror du det kan medföra?
9. Negativt/positivt?

° *Satsningar på kultur inom samtida planeringsteori.*

10. Som stadsutvecklingsstrateg, kan du se en trend inom den samtida planeringsdiskursen gällande att ”planera för kultur”, eller ”den kreativa staden”?

° *Balansen mellan allmänna och privata intressen.*

° *Förväntningar*

11. Vilka förväntningar har ni från Kulturförvaltningen på Slakthusområdet?
12. Vilka förväntningar tror du finns hos allmänheten?
13. Stämmer de överens?

° *Visionerna om evenemang- och nöjescentrum (bilderna med Las Vegas-vibe), samt formandet av en inkluderande stadsdel präglad av flexibilitet, öppenhet för det oplanerade, tillgång till lokaler för kulturaktörer och icke-kommersiella verksamheter.*

14. Tror du att det är möjligt att uppnå båda dem målbilderna?

° *Social förändring?*

15. Den sociala förändring som kommer ske inom området i och med att industriverksamhet och transport och relativt lågavlönade arbetare kommer att bytas ut mot handel, stadsliv och familjer - hur tror du att det kan påverka området?

16. Hur agerar kommunen för att exempelvis konstnärer och kulturverksamheter ska finna nya lokaler i så fall?

° *Ser du några eventuella risker som den här omvandlingen kan medföra?*

° Avslutande

1. Har din uppfattning och inställning till projektet ändrats under processens gång?
2. Har du några avslutande reflektioner?

Observationsschema

Observation Slakthusområdet, Datum: 2017-04-18, Tid: 8:10-9.00

En solig och kall morgon i mitten av april. Mycket trafik och folk på väg till jobb och skola, framförallt nära Globens tunnelbanestation. Stora lastbilar och truckar som lämnar leveranser och lastar av/på. En doft av stekta köttbullar drar förbi. Både cyklister och gående rör sig igenom området. Skräp på marken intill husvägg på vissa sällan och mindre klotter och tags på några fasader. Kiosk vid huvudentrén till området öppen samt Office Depot i intilliggande hus, har båda skyltar utanför med reklam. Brokig blandning i bebyggelsen, högt och lågt, stort och litet, trångt och luftigt, kontrasterande kulörer och olika textur på fasader. Anställda på rökpaus i solen utanför sina arbetsplatser. Jag frågar vad de jobbar med och vad de tycker om Slakthusområdet och den stundande förändringen. De svarar att de jobbar med slakt, och att de inte tror det blir bra när livsmedelsföretagen flyttar. Kommer bli splittrat och rörigt. Antagligen även ännu mer transporter runt om i staden då företag delas upp. En del företag i området har samma ägare och är därför passande att de är geografiskt nära varandra. Dessa anställda bor på andra sidan Stockholm och ser inte fram emot ännu längre resväg till jobbet. De sökte arbete i området dels på grund av dess läge. Företagsskyltar på fasader vittnar om invändig verksamhet; Årsta kött AB, FARMEN köttservice, Frigos matsal, Flinks järn AB, Restaurangskolan, Stockholms stad Kyrkogårdsförvaltningen, Biltvätt, SATS, och Systembolaget.

Observation Slakthusområdet, Datum: 2017-04-19, Tid: 14:15-14:35

Växlande sol och molnighet. Runt 10 grader plus. Betydligt lugnare och mindre trafik och folk i rörelse vid denna tid. Ett fåtal bilar kör igenom området. En mamma med barnvagn går förbi, en man står och pratar i telefon utanför Slakthusgrillen, möjligen i väntan på sin mat. En känsla av lugn vilar över området. På Charkmästargatan talar en kvinna med höjd röst och gestikulerar åt en lastbilschaufför som sitter uppe i förarsätet med öppen dörr. Hör bara enstaka ord men det förfaller sig handla om

parkeringsplatser. Utanför Stockholms Hotell-& Restaurangskola står ungdomar och röker intill husväggen.

Observation Slakthusområdet, Datum: 2017-04-19, Tid: 19.33-19.50

Skymning, moln och sol vartannat. Mycket lugnt i området och ytterst få människor i rörelse. Ingen leverans och transport pågår. Enbart ett enstaka par personbilar som kör igenom området. Lugnet medför även en känsla av smått obehag. Ett mindre antal bilar är parkerade på gatorna vilket gör att gatornas bredd gör sig påmind. Vid ett SATS gym på Rökerigatan går ett antal människor in och ut ur byggnaden. Samtliga rör sig mot tunnelbanans håll, utanför området.